

Educació visual i plàstica

Introducció

L'educació visual i plàstica, en aquesta etapa, es proposa adquirir recursos que permetin a l'alumnat aplicar el llenguatge propi de l'àrea en la comprensió i expressió de missatges visuals i plàstics. Es pretén que els nois i les noies assimilïn l'entorn visual i plàstic més immediat, i aprenguin a establir-hi un diàleg respectuós i crític que els porti a apreciar i gaudir dels valors estètics del patrimoni natural i cultural.

En una societat com l'actual, en què els estímuls visuals adquireixen una dimensió prevalent, la cultura de la imatge i del fet artístic requereix que els nois i les noies sàpiguen discernir i valorar tota la informació que els arriba per aquest mitjà. Així, cal preparar-los perquè en aquesta etapa aconseguixin la informació necessària per ser capaços d'interpretar i elaborar missatges de caire subjectiu i objectiu.

En l'etapa anterior, l'educació visual i plàstica ha estat treballada de manera intuïtiva i ha donat resposta a propòsits de caire exploratori (aprendre a veure, descobrir l'entorn i l'expressió personal). D'una forma progressiva, en aquesta etapa d'educació secundària es consideren fonamentals dos tipus d'accions: les que verbalitzen les impressions plàstiques i atenen situacions específiques de comunicació i expressió, i aquelles altres accions que dinamitzen una part del coneixement tot desenvolupant aptituds creatives, enginy, imaginació, intuïció, i actituds de reflexió i autonomia.

Per la seva especificitat, l'àrea d'educació visual i plàstica ha de mantenir coherència, entre d'altres, amb l'àrea de tecnologia, ja que s'hi treballen continguts comuns i, con totes les altres àrees, ha de tenir presents els continguts desenvolupats en les àrees instrumentals, com ara la llengua (expressió oral i escrita) i les matemàtiques.

El llenguatge visual i plàstic ha de constituir un mitjà de comunicació que l'alumnat ha d'emprar des de qualsevol àrea de treball: tant a l'escola com, posteriorment, en actuacions laborals. A més, l'educació visual i plàstica connecta l'alumnat amb un àmbit que configura la cultura de la imatge, l'art, els mitjans de comunicació i les tecnologies audiovisuals.

Els continguts d'aquesta àrea se centren al voltant de la percepció visual, el llenguatge visual i plàstic, l'expressió gràficoplàstica, i l'elaboració, lectura, anàlisi i interpretació d'imatges. La percepció visual forma part d'una manera implícita dels altres continguts. Cal ressaltar aquest aspecte perquè la percepció és l'operació que ens permet de copsar tota la realitat, i és incidint-hi com es poden aconseguir uns nivells més alts d'informació. A través d'aquesta àrea, s'actua justament en aquest sentit, ja que s'aborda el procés de comunicació des de la percepció sensible passada per la consciència crítica.

Amb el llenguatge visual i plàstic i l'expressió gràficoplàstica es pretén d'aprendre, en primer lloc, allò que ve imposat pels estímuls exteriors-interiors que actuen des del medi. En segon lloc, cal entendre que aquest mateix medi ofereix uns elements configuradors, que són els que el llenguatge plàstic sistematitza. En tercer lloc, convé saber que aquests elements generen imatges quan, aplicats a les formes, aquestes són traspassades a un altre medi, és a dir, que teòricament existeix una seqüència acotada entre el fet de "saber veure" una forma -en l'espai- i el fet d'executar les diferents interpretacions que se'n poden fer: imatge damunt el pla (imatge bidimensional), o desenvolupament en el propi espai, però lluny de la forma original (imatge tridimensional).

La representació de formes i l'elaboració d'imatges impliquen, com a tram final de la seqüència, saber elaborar missatges plàstics i saber manipular materials. Pel que fa a la lectura i interpretació d'imatges, implica que es treballin, d'una banda, l'anàlisi i reconeixement dels elements bàsics que defineixen una determinada imatge, i, de l'altra, la interrelació d'aquests elements (sintaxi visual) que configuren un text plàstic, tant si és elaborat pel mateix alumnat com si es tracta d'una obra realitzada o dissenyada per altres autors.

L'aprenentatge característic d'aquesta àrea s'ha de basar en actuacions pràctiques i ha de posar constantment l'alumnat en situació d'haver de donar respostes plàstiques personals coherents amb la seva edat i el seu bagatge conceptual. Caldrà preveure un conjunt d'accions d'ensenyament-aprenentatge consistents en l'aplicació del llenguatge visual i plàstic a la lectura de formes i imatges, i a la producció d'obres de creació. Això ha de provocar una intercomunicació satisfactòria entre l'alumnat i la pròpia obra, i l'ha de predisposar a ser receptiu i crític envers aquesta. Aquest procés d'aprenentatge comportarà l'obtenció de respostes diversificades com a resultat d'haver fomentat la diversitat i haver atès la individualitat de cada noi i noia.

Pel que fa a la distribució del currículum, mentre que els continguts conceptuals i els objectius terminals (globalitzant aspectes de procediments, de conceptes i de valors) es presenten per cicles, els continguts procedimentals i actitudinals s'engloben en una llista única per a tota l'etapa, igual com els objectius generals. Són els objectius terminals que han d'inspirar la programació d'aula feta per cada departament o per cada professor/a.

Objectius generals

En acabar l'etapa, l'alumnat ha de ser capaç de:

1. Apreciar els valors estètics de les obres d'art, de disseny i de comunicació visual, i entendre-les com a part del nostre patrimoni cultural, per poder contribuir activament al seu respecte, conservació i millora.

2. Analitzar i interpretar raonadament, a partir de criteris preestablerts, formes i imatges representades de manera objectiva i subjectiva.
3. Comprendre el lèxic bàsic propi del llenguatge visual i plàstic i el seu significat conceptual, i utilitzar-lo com a eina de desenvolupament de la creativitat personal.
4. Representar formes i espais simples de manera objectiva o subjectiva amb mitjans gràficoplàstics a l'abast.
5. Codificar i descodificar missatges visuals de caràcter tècnic i aplicar-los en els processos de lectura i expressió, de manera que permeti respectar, apreciar i aprendre a interpretar altres medis d'expressió visual i plàstica diferents del propi per tal d'actuar amb iniciativa i adquirir criteris.
6. Reconèixer les tècniques de producció d'imatges bidimensionals i tridimensionals per poder experimentar i apreciar les possibilitats d'autoexpressió que ofereixen.
7. Col·laborar en projectes visuals i plàstics, realitzats individualment o col·lectiva, mostrant conductes responsables, com també tolerància i autocrítica.
8. Comprendre les relacions del llenguatge visual i plàstic amb altres llenguatges, com a mitjà de transmetre o obtenir informació, i elegir-ne l'opció adequada a diferents finalitats comunicatives.
9. Valorar la importància del llenguatge visual i plàstic en l'expressió de vivències, sentiments i idees, i com a potenciador de qualitats positives de la pròpia personalitat.
10. Realitzar composicions gràficoplàstiques, seguint les fases del procés de creació d'una obra, que expressin sensibilitat en el traç, personalisme expressiu i resultats originals.

Continguts

Procediments

1. Obtenció de la informació visual.
 - 1.1 Observació directa de les formes sota condicions diferents, pel que fa a variants lumíniques i de posició.
 - 1.2 Observació indirecta a partir d'imatges manuals i tecnològiques.
 - 1.3 Retentiva visual respecte a formes i imatges.
 - 1.4 Descripció de formes i imatges.
2. Ús del llenguatge visual i plàstic.
 - 2.1 Definició dels elements que estructuren formes i imatges.
 - 2.2 Representació, objectiva i subjectiva, de formes.
 - 2.3 Realització de composicions bidimensionals i tridimensionals i en el temps.
 - 2.4 Utilització de signes i codis visuals.
3. Tècniques d'expressió gràficoplàstica.
 - 3.1 Utilització de la tecnologia de producció d'imatges amb procediments tradicionals i infogràfics com a canal de comunicació i expressió.

- 3.2 Anàlisi i interpretació de textos visuals i plàstics.
- 3.3 Transformació d'imatges.
- 3.4 Transferència a obra plàstica de missatges verbals, musicals i gestuals.
- 3.5 Experimentació, mitjançant els elements visuals del llenguatge visual i plàstic, de propietats i possibilitats expressives de tècniques, materials i suports.

Fets, conceptes i sistemes conceptuals

- 1. Percepció visual.
 - 1.1 La llum. Llum i ombra. Valors.
 - 1.2 Organització del camp visual. Dinàmica perceptual: forma-entorn, lluny-
aprop.
 - 1.3 Organització del marc gràficoplàstic: les imatges. Aspectes formals.
- 2. Llenguatge visual i plàstic.
 - 2.1 Elements visuals. Tipologies de la forma. La mesura. Característiques del color. La textura.
 - 2.2 Elements conceptuals. El punt. Valor configurador de la línia. El pla. Espai i volum.
 - 2.3 Elements de relació. Direccions i angles. Mediatriu i bisectriu. Igualtat, semblança. Proporció i escala. El ritme.
 - 2.4 La composició: bidimensional, tridimensional i en el temps.
 - 2.5 El significat. Valors estructurals: lleis compositives. Composicions modulars
 - 2.6 Comunicació visual: signes i codis. Missatges visuals i plàstics (tipus i funcions).
 - 2.7 El significat: valors expressius, temàtica i simbolisme.
 - 2.8 Llenguatge tècnic. Els sistemes de representació: dièdric, axonomètric i cònic.
 - 2.9 Sintaxi dels llenguatges visuals específics.
- 3. Expressió gràficoplàstica.
 - 3.1 Obres de creació. Expressivitat i creativitat.
 - 3.2 La imatge i el fet artístic. Anàlisi d'obres, sobretot contemporànies i d'art català.
 - 3.3 El disseny: síntesi de valors funcionals i estètics.
 - 3.4 Principals tècniques de producció d'imatges bidimensional, tridimensional i en el temps. Els materials: suports, pigments, aglutinants i dissolvents.

Valors, normes i actituds

- 1. Sensibilització envers els fenòmens estètics.
 - 1.1 Actitud oberta i receptiva tant respecte al medi natural com a l'artificial.
 - 1.2 Sensibilització per la bellesa i l'harmonia.
 - 1.3 Hàbit d'observació.

- 1.4 Respecte envers el patrimoni artístic i cultural tant en l'àmbit més immediat com el més general.
2. Interès per la realització de les activitats gràficoplàstiques.
 - 2.1 Interès per la recerca d'informació.
 - 2.2 Constància en el treball.
 - 2.3 Organització del pla de treball.
 - 2.4 Interès per la recerca de noves solucions.
 - 2.5 Autoexigència en la superació de les pròpies creacions.
 - 2.6 Interès a participar en activitats de caire artístic en general.
 - 2.7 Responsabilitat en el desenvolupament de l'obra o activitat.
 - 2.8 Reconeixement de la utilitat del llenguatge gràficoplàstic i de les seves possibilitats informatives.
3. Desenvolupament de la capacitat crítica.
 - 3.1 Acceptació i respecte envers les obres dels altres.
 - 3.2 Actitud de crítica raonada sobre qualsevol missatge, comunicació, obra de gràficoplàstica.
 - 3.3 Valoració de les pròpies obres i de les dels altres.
 - 3.4 Autocrítica de la pròpia actuació.

Primer cicle

Fets, conceptes i sistemes conceptuals

1. Percepció visual.
 - 1.1 La llum. Llum i ombra. Valors expressius i representatius del clarobscur.
 - 1.2 Dinàmica perceptual: forma-entorn, lluny-prop.
 - 1.3 Organització del marc gràficoplàstic: punt de vista i enquadrament.
2. Llenguatge visual i plàstic.
 - 2.1 Elements visuals. Formes orgàniques i formes geomètriques. Formes poligonals i formes corbes. La mesura: ús del compàs. El color: naturalesa i sistemàtica. Tipus de textures.
 - 2.2 Espai i volum. Representació.
 - 2.3 Elements de relació. Direccions i angles. Mediatriu i bisectriu. Igualtat i semblança. Proporció i escala.
 - 2.6 Comunicació visual: signes i codis. Tipus i finalitat dels missatges visuals: gràfics, pictòrics escultòrics i televisius.
 - 2.7 Bases de l'axonometria i de la perspectiva cònica.
 - 2.9 Sintaxi dels llenguatges visuals específics. Narració en el temps.
3. Expressió gràficoplàstica.
 - 3.1 Obres de creació. Expressivitat personal.

3.4 Principals tècniques de producció d'imatges bidimensionals. Els materials de dibuix i pintura.

Objectius terminals

1. Expressar-se amb originalitat, imaginació i fantasia, mitjançant imatges fixes o mòbils, esforçant-se per superar creativament les pròpies realitzacions plàstiques.
2. Prendre progressivament consciència de la importància, el protagonisme, l'eficàcia i les qualitats estètiques dels missatges visuals als mitjans de comunicació i a l'entorn cultural.
3. Aplicar, amb progressiu domini i acabats suficients, tècniques de creació d'imatges tradicionals o tecnològiques, especialment aquelles que estan més relacionades amb la pròpia capacitat expressiva o són més adequades a una determinada proposta.
4. Comprometre's de manera activa i responsable en projectes i empreses que es duguin a terme individualment o en grup.
5. Observar formes i imatges, i abstroure'n elements bàsics del llenguatge visual i plàstic.
6. Seleccionar punts de vista i enquadraments de formes i espais, adients a una determinada intenció expressiva.
7. Dibuixar formes i espais aplicant lleis perspectives i la capacitat configurativa de la línia i del clarobscur.
8. Emprar adequadament el lèxic bàsic de l'àrea pel que fa al llenguatge visual i a les tècniques de dibuix i de pintura.
9. Construir correctament formes geomètriques bidimensionals.
10. Distingir les particularitats sintàctiques dels llenguatges seqüencials (auca, còmic, cinema, televisió, animació) i emprar-ne els recursos bàsics en descripcions i narracions.
11. Respectar fets i ambients culturals i quotidians i apreciar-ne les qualitats funcionals i estètiques.

Segon cicle

Fets, conceptes i sistemes conceptuals

1. Percepció visual.
 - 1.2 Organització del camp visual. Dinàmica percentual.
 - 1.3 Organització del marc gràficoplàstic: tendències perceptives.
2. Llenguatge visual i plàstic.
 - 2.1 Elements visuals. Tipologies de la forma. La mesura. Característiques expressives i simbòliques del color. La textura.

- 2.2 Elements conceptuals. El punt. Valor configurador de la línia. El pla. Espai i volum.
 - 2.3 Elements de relació. Igualtat, semblança. Proporció i escala. El ritme.
 - 2.4 La composició: bidimensional, tridimensional i en el temps.
 - 2.5 El significant. Valors estructurals: lleis compositives. La composició modular.
 - 2.6 Comunicació visual i artística. Tipologia d'obres de les arts visuals.
 - 2.7 El significat: valors expressius, temàtica i simbolisme.
 - 2.8 Llenguatge tècnic. Els sistemes de representació: dièdric, axonomètric i cònic.
 - 2.9 Sintaxi dels llenguatges visuals específics.
3. Expressió gràficoplàstica.
- 3.1 Obres de creació. Expressivitat i creativitat.
 - 3.2 La imatge i el fet artístic. L'art contemporani i l'art català.
 - 3.3 El disseny: síntesi de valors funcionals i estètics.
 - 3.4 Principals tècniques de producció d'imatges bidimensional, tridimensional i en el temps. Els materials: suports, pigments, aglutinants i dissolvents.

Objectius terminals

(Els 4 primers objectius terminals del primer cicle també són propis del segon cicle.)

- 12. Analitzar formes i imatges, o conjunts d'unes i altres, i identificar-hi trets visuals i estructurals.
- 13. Descriure i representar amb correcció formes i espais aplicant les bases de la perspectiva cònica i la capacitat configurativa de la línia i del clarobscur.
- 14. Aplicar formes geomètriques poligonals i corbes en la definició i representació de formes.
- 15. Comprendre i representar correctament formes i espais simples amb els diferents sistemes de representació tècnica.
- 16. Interpretar escales i convencions en representacions gràfiques, i aplicar-les en la seva realització.
- 17. Realitzar composicions bidimensionals i tridimensionals de formes.
- 18. Experimentar les possibilitats de diferents modulacions bàsiques bidimensionals i tridimensionals.
- 19. Emprar adequadament el lèxic bàsic de l'àrea pel que fa al llenguatge, les tècniques i els moviments artístics.
- 20. Expressar-se amb originalitat, imaginació i fantasia, mitjançant imatges fixes o mòbils, esforçant-se per superar creativament les pròpies realitzacions plàstiques.
- 21. Comprometre's de manera activa i responsable en projectes i empreses que es duguin a terme individualment o en grup.
- 22. Transferir al llenguatge visual i plàstic missatges emesos en altres llenguatges (oral, escrit, musical, gestual) aconseguint definir una situació equivalent o paral·lela.

23. Ser conscient de la importància, el protagonisme, l'eficàcia i les qualitats estètiques dels missatges visuals als mitjans de comunicació i a l'entorn cultural.
24. Analitzar i interpretar imatges de l'entorn i obres artístiques, tot abstraient les característiques del significant, i copsant els principals valors semàntics temàtics i simbòlics.
25. Distingir aplicacions pràctiques o estètiques d'imatges bidimensionals i tridimensionals, identificant-ne les característiques segons la funció que compleixen.
26. Reaccionar críticament a manipulacions i discriminacions (socials, racials, sexuals) fomentades per determinats missatges visuals publicitaris.
27. Seleccionar, d'entre els diferents recursos del llenguatge visual i plàstic i les diferents tècniques, els més adequats a una determinada proposta o a l'expressió personal.
28. Emprar el dibuix i l'animació assistits per ordinador per a la creació visual i plàstica tant en dues com en tres dimensions.
29. Planificar i seguir el procés de producció d'un missatge visual d'acord amb una intenció prefixada: recollida d'informació, maduració de la idea, esborranys, proves tècniques i materials, prototips, realització de l'obra definitiva i valoració del resultat.